

VEGYES KÖZLEMENYEK.

Firtinger Károly †. A magyar nyomdászati irodalom legtehetségebb munkását vesztette el a márczius 26-ikán ötvenhat éves korában elhunyt Firtinger Károlyban. A megboldogult nem volt szorosabb értelemben vett irodalmi ember, de hajlama, tehetsége a tudományos kutatások felé vonzották s szakismeretei, párosulva nagy munkakedvével, nyomdászati és bibliografiai íróink kis sorában előkelő helyet biztosítottak számára.

Származására nézve magyar, neveltetésére német volt. Atyja, egy régóta hazánkba telepedett iparos család sarja hazájából Bécsbe költözött, ahol mint zongorakészítő fáradtságos munkával kereste meg kenyerét. Itt az idegenben látta meg Firtinger Károly a napvilágot 1847 november 1-én. Fél-évvel utóbb atyja visszaköltözött Pestre, hogy aztán el sem hagyja szülővárosát egész 1879-ben bekövetkezett haláláig.

A szegény asztalosmesternek nem volt módja benne, hogy fiacskáját felsőbb iskolába járassa, a négy elemi osztály elvégzése után ki kellett fogni a kis Károlyt az iskolából, hogy valami mesterséget tanuljon. Nem tudjuk, atyja akarata, vagy saját hajlama vezette-e a nyomdász-pályára; tény az, hogy 1860-ban, tizenhárom éves korában beállott Noséda Gyula pesti könyvnyomdájába inasnak. Mikor itt felszabadult, kezébe vette a vándorbotot. Németországnak vette útját. Nagyobb pihenőkkel megszakított gyalog-utazás után Augsburgban vetett horgonyt, ahol is néhány hónapig valamelyik nagyobb nyomdában dolgozott. Innen kezdve a német városokban hányódott, csak rövid időt töltve egy-egy helyen. Végre is az osztrák-porosch háboru hazatérésre kényszerítette. 1867-től, néhány hónapi aradi tartózkodástól eltekintve, állandóan Budapesten működött, előbb mind szedő, utóbb mind korrektor és revizor.

A kenyéradó munkától fenmaradó idejét a páratlanul tevékeny ember szakadatlan dologban töltötte. Már 1870-ben egyik vezetője volt a pesti nyomdászoknak, a kik két évvel később őt választották meg szaklapjuknak, a *Typographiá*-nak szerkesztőjévé. Mit köszönhetnek neki szaktársai, azt röviden el sem lehet mondani; hogy ma a hazai nyomtatók egységes, szervezett testületet képeznek, első sorban Firtinger érdeme.

Majd egy évtizedig volt szerkesztője a *Typographiá*nak, körülbelül ugyanannyi ideig alelnöke a nyomdászok szakegyletének. Azonban mindinkább csökkent érdeklődése a társadalmi kérdések iránt s figyelme a szakmájába vágó tudományos kérdésekre irányult. Különösen a hazai nyomdák története érdekelte. Észrevette, hogy az eddigi eredmények csak előmunkálatul, anyaggyűjteményül tekinthetők s az egyes nyomdák története, amely-

ből majd a magyar nyomdászat multjának képe kialakul, még feldolgozókra vár. Hogy hivatalos teendőitől fenmaradó idejét tisztán tudományos munkának szentelhesse, megvált szerkesztői állásától s kevéssel utóbb a szakegyetelnél viselt tisztségét is letette. Innen kezdve szakadatlanul jelentek meg nyomdászattörténeti dolgozatai, melyek közt legkiválóbbak a Grafikai Szemlében megjelent *Hazánk könyvnyomtatási Mátyás király idejétől 1848/49-ig. — Adatok a hazai betüöntés történetéből. — Gutenberg vagy Brito?* és különnyomatban is napvilágot látott főmunkája: *Ötven esztendő a magyar könyvnyomtatás közelmultjából.*

A kérélnelhetetlen végzet igen korán, munkásságának közepette ragadta ki kezéből a tollat. Benne fáradhatatlan és lelkiismeretes munkást vesztettünk. Áldás emlékére!

Dr. Áldás Antal egyetemi m. tanár muzeumi őrt a párisi Sociéte d'Histoire Diplomatique f. é. május 28-ikán tartott ülésében világtörténeti kutatásai elismerésüül levelező tagjai sorába választotta.

Könyvtári lelet. Folyó év január havában a kalocsai érseki könyvtárban régi és nagybecsü könyvet találtam, mely különös ismertetésre méltó. Címe: Tychonis Brahae Astronomiae instauratae mechanica. Wandesburgi 1598. Könyvtári száma 9600.

Ez a könyv már csillagászati szempontból is nagyon érdekes, mert Tycho de Brahe, nagyhírü csillagász tudományos intézetének, a Hween-szigetén felépített Uraniaburnak és nevezetes csillagászati eszközeinek leírását és képét tartalmazza, melyek azóta megsemmisültek és csak e könyvből ismerhetők meg. De nagy a műnek könyvészeti értéke is. Ez az első kiadás, mely Tycho saját gyárában készült papíron, saját nyomdájából került ki és pedig igen kevés példányban, csak barátai és tisztelői számára, tehát mint manapság szokás mondani, mintegy kézirat gyanánt. E kevés példány közül is csak néhány készült mint díszkiadás, dus aranyozással és kézi festéssel. Tycho halálának háromszázados emlékünnepe alkalmából 1901-ben ezen érdekes kiadásnak csak 16 példányát tudták felkutatni és ezek közt csupán három díszpéldány van, az egyik a stockholmi Akadémia birtokában, a másik a kopenhágai királyi könyvtárban, a harmadik a strahowi kolostor könyvtárban, Prágában. Most mint negyediket a kalocsai példányt ismer-tetjük, mely szintén ilyen elsőrendü kiadás.

A könyv 25×34 cm. és a címlappal 41 oldalt foglal magában. Kék selyembe van kötve, aranydíszítéssel és aranymetzettel. A 30 ábra mind kézzel van kifestve, gazdagon ékesítve arannyal és ezüsttel; ez utóbbi ugyan megfakult, de az aranyozás még teljesen friss. Legérdekesebb Tychonak akvareiben festett arc képe, mely a címlap hátára van ragasztva. Tycho mellképe a középen foglal helyet, körülvéve díszítéssel, alatta jobbra Copernicus és balra Ptolemaeus képei láthatók, köztük a nagy csillagász címere. A kép csodálatos frissességben maradt meg 300 év után is. A címer kerületén az 1599 évszám jelzi a készítés idejét, a mi figyelemre méltó, mert a kiadás már 1598 január elsején kész volt, a mikor Tycho az első példányt II. Rudolf császárnak adta át, kinek a mű ajánlva van.

Nem szenved kétséget, hogy gazdagon díszített példányunk főképen

Tycho arczképének elsőrendű kiállításából következtetve, valamely magasrangú személynek volt szánva, ezért érdekes volna megtudni, hogyan került a kalocsai könyvtárba. Feltűnő, hogy nincs beírt dedikációja, míg a többi példányokban ott találjuk az első lapon Tycho sajátkezű ajánlását. A könyvben különben csak egy bejegyzés van, melyet gondosan ki akartak vakarni, a helyet és módot tekintve olyan, a milyent a Jézus-társaságiak szoktak használni, midőn valamely könyvet a házi könyvtárba bejegyezték. *Fényi Gyula S. J.*

Állítólagos középkori »képes-krónika« a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A *Katholikus Szemle* ez évi II. füzetében *ifjú Reiszig Ede dr.* a János-lovagok budafelhévi rendháza történetét tárgyazó dolgozatában egy XIII—XIV. századi múzeumi kódexszőről tesz említést, a mely egyebek között Buda, Pestujvár, a budai várkastély (castellum supra Budam) s Tamás templomos perjel képét tartalmazza. Míután Reiszig úr hivatkozva a kódexszőről a Történelmi Tár IV. kötetében megjelent ismertetésre, egész komolyan, mint forrást tárgyalja az állítólagos »képes krónikát«, kénytelenek vagyunk, tévedések elkerülése czéljából kijelenteni, hogy a szóban forgó kézirat nem XIII—XIV. századból, hanem a XIX. század negyvenes éveiből való, s a hirhedt Litteráti Sámuel kezéből származó közönséges hamisítvány.

Múzeumunk tulajdonképen nem is egy, hanem két Litterátitól való illusztrált krónikát őriz. Az egyik hosszas zsebbejegyzőkönyv alakú, hártýára írott kötetke, mindössze 10 levélből áll; tartalma: *magyar nyelvű* krónika Sz. Istvántól Kún Lászlóig, apró arczképekkel, állítólag a XIV. századból. Annýira esetlen, gyermekecs hamisítvány, hogy nem is érdemes vele foglal kozni. A másik hasonló alakú, de haránt nyíló »kódexsz« 36 levélkét s egy nagyobb hártýalapot tartalmaz, mely utóbbin egy eldörzsölt szörnýtérkép, talán Magyarországé látható. Ez a Reiszig úr által felhasznált beces XIII—XIV. századi forrás. Lapjait rövid felirattal ellátott vízfestésű táj- és arczképek töltik meg, mint például Buda 1301-ből való képe, a melyen az első ismertetők még templomokat s kastélyokat vélték látni, de a mely nem egyéb elmázolt festékfoltnál. Jönnék aztán szép renddel Simon budai prépost, ismeretlen magyar vezérek, püspökök, stb. igen komikus torzképei, templomok, várak ábrái, közben keverve valóságos XIII. századi írással, a mely írás azonban sehogy sem illik az ábrákhoz, míután a vele hártýára vetett szövegek teologiai tartalmúak s nem egyebek, mint széljegyzetei annak a kódexsznek, amelynek lapjaiból Litteráti Sámuel a hamisításaihoz szükséges hártýát hasítgatta. Még magyar részek is akadnak a kéziratban, ezek azonban »csak« XIV—XV. századiak akarnak lenni. Ime belőlük egy kis mutató:

*O kegotten Tataroc
oda uagnoc a uaroc
a nemes Urasagoc
a segon iobagoc
Ifyoc es leanoc stb.*

Ezt a csodabogarát a Litteráti kortársai elfogadták hitelesnek. Mátray, a ki azt a Múzeum számára 1851-ben megszerezte, hosszú értekezés kíséretében mutatta be a M. T. Akadémiában 1854 július 10-ikén, Wenzel Gusztáv pedig a Történelmi Tár 1857-iki folyamában írt róla. Hitele azonban nem

sokáig tartott; a legelső szakértő, a ki kezébe vette, kimondta róla az ítéletet s a »krónika«, Litteráti Sámuel egyéb gyártmányaival egyetemben, régóta csak kuriozumnak szerepel a M. N. Múzeum könyvtárában. *

Honter sajtója a lomtárban. E cím alatt a Brassói Lapok 113-ik számában *Gyulai Farkas* úr tollából hosszabb cikk jelent meg, a melyet szükségesnek látunk kivonatban bemutatni.

Ismeretes dolog, hogy a híres könyvnyomtató-reformátornak, Honter Jánosnak Brassóban számos relikviáját őrzik, többek között könyvsajtóját is, a melyen az első erdélyi nyomtatványok készültek. E becses emlékek — a mint Gyulai úr írja — újabb időben gondolatlan kezelés folytán pusztulásnak indultak. Honternek az ág. ev. főgimnázium könyvtárában volt fametszetű dúczaiból ma már csak két térkép fatáblájának a fele van meg. »Csak ennyit lehetett megmenteni a tüztől, — olvassuk az idézett cikkben — de nem a háború tüzétől, hanem a *sancta simplicitas* által rakott tűz elől, mert egyszerűen feltűztek a megmaradt fadúcok nagyrésztét.«

Majdnem ilyen sorsra jutott a könyvsajtó is, a melyet 1898-ban a Honter szobrának leplezése alkalmából rendezett kiállításon összeállítva és elég ép állapotban láthatott a közönség. A sajtót ugyanis bedobták az ág. ev. főtemplom egyik kamrájába, a lomtárba, s ma alig van valakinek hol-létééről tudomása. »A templom egyik zúgában, — írja a tudósító — egy külön rekesztett kamrában, lim-lomok közt megtaláltuk a keresett sajtót. Igaz, hogy széthullva, darabokban, de megvannak a fa- és vasrészei, persze porosan, rozsdásan és megrongáltan.«

Kívánatos lenne, hogy az illetékes körök lépéseket tegyenek a maga nemében páratlan emlék megmentésére. Felhívjuk rá különösen az Iparművészeti Múzeum figyelmét. *

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1903 január 1-től, május 31-ikéig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Baróth:

Rozsandai János.

Bártfa:

Salgó Mór.

Budapest:

Adler Károly. VI., Laudon-u. 4.
 Bauer Ferdinánd (Ferencz) és Fuchs
 Dávid. VI., Podmaniczky-u. 27.
 Bergida Ede (Eliás). VII., Erzsébet-
 körut 52.
 Budapesti Napló szerkesztősége mint
 részvénytársaság ny. (üzletvezető:
 Zeisberger István). IX., Üllői-ut 25.
 Erhardt József. VII., Csömöri-ut 28.
 Fűredi Lipót. VII., Óvoda-u. 24.
 Goldschmidt Mór. VI., Révay-u. 6.
 Jutasi Ödön és Lipinszki Lipót. VIII.,
 Nap-u. 19.
 Lajner Joachim. VI., Vörösmarty-u 60.

**Luszt Sándor IV., Váci-u. 44.
 Mezei Adolf. IX., Soroksári-u. 2.
 Plessz Ignác. VI., Váci-körut 39.
 Id. Poldini Ede és Társa (tul. Kerner
 Istvánné). IV., Irányi-u. 1.
 Pollatschek Mórné szül. Kis Babetta.
 VI., Podmaniczky-u. 6.
 Roth Sándor és Pinter Manó. VII.,
 Király-u. 85.
 Schröder János. IV., Sarkantyus-u. 3.
 Szlávay József. IV., Zöldfa-u. 43.

N.-Várad:

Sébő Izsák Imre.

Pozsony:

Preisak Ferencz.
 **Preisak Győző.

Ujverbász:

Klingvart Róza.